

5. Prokopiev, A. (2004, April 2). Corruption at the supreme level is continuing to present also in developed economics. *Kievskiy telegraf (Kyiv telegraph)* (in Rus.).
6. Melnyk, M. (2004). Corruption is corrosion of power. Kyiv: Yurydychna dumka (in Ukr.).
7. Gerashchenko V., & Kotov N. (2011, December 13). Why Russia is not Singapore? *MK v Ukraine (MK in Ukraine)* (in Rus.).
8. President of FRT retired. (2013, February 17). *Argumenty i facty (Arguments and facts)* (in Rus.).
9. Lobanov, O. (2012, May 2). Expensive wheels of power. *Itogi nedeli (Sums of the week)* (in Rus.).
10. Gorkovskaya, M. (2013, January 14). Minister of budget of France has fallen under investigation. *Izvestiya v Ukraine (Proceedings in Ukraine)* (in Rus.).
11. Pashaver O. Ya. (2010, December 11). I am sympathizing with this power. *Zerkalo tyzhnia (Mirror of the week)* (in Ukr.).
12. Gerashchenko V., & Kotov N. (2012). We to misfortune of all bourgeoisie. *MK, 12, 11—12* (in Rus.).
- 13 Bureaucracy earn copecks, but waste millions. (2010, September 23). *Argumenty i facty (Arguments and facts)* (in Rus.).
14. Sagan, M. (2012, July 7). Who from deputies do not go to job. *Argumenty i facty (Arguments and facts)* (in Rus.).
15. Gega, P. (2005). Shady economics. *Procuratura. Liudyna. Derzhava. (Public Prosecutor. Man. State), 2, 88—90* (in Ukr.).
16. Khmelnitskaya, M. (2011). To get transparency of salary. *Argumenty i facty (Arguments and facts), 3, 7* (in Rus.).
17. Morgan, V. (2010, August 10). 12 years after. *Kievskiy telegraf (Kyiv telegraph)* (in Rus.).
18. Romaniuk, O. (2003). Institute of criminal responsibility of judicial persons. *Visnyk prokuratury (Bulletin of Public Prosecutor), 12, 41—47* (in Ukr.).
19. Алексеев А. Презумпция против коррупции / А. Алексеев // Законность. — 2008. — № 4. — С. 2—8.
- Alekseev, A. (2008). Presumption from corruption. *Zakonnost (Legality), 4, 2—8* (in Rus.).
20. Mikhakchenko A. (2000). Corruption, oligarchs, clans: the problems of definition of notions, impact on development of Ukraine. *Suchasna ukrayinska polityka: polityku i politology pro neyi (Contemporary Ukrainian policy: politics and political researchers about it), 2, 174—187* (in Rus.).

УДК: 94(477)

Сич О. М.*

кандидат історичних наук, доцент,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу,
Віце-прем'єр-міністр України,
Івано-Франківськ, Україна. sycho@ukr.net

НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В ІДЕОЛОГІЧНО-ПРОГРАМОВИХ ЗАСАДАХ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

Анотація. Досліджено національне питання в ідеологічних та програмних документах націоналістичних організацій та окремих провідних діячів на визвольному етапі розвитку українського націоналізму та на етапі державного будівництва незалежної України. Розкрито поняття «націоналізм» з урахуванням його змістового наповнення у тлумаченнях відомих теоретиків українського націоналізму, представників сучасної світової політичної думки та з урахуванням програмних документів ВО «Свобода».

Ключові слова: національне питання, національна ідентичність, титульна нація, національні та етнічні меншини, український націоналізм, Українська держава, ОУН, ВО «Свобода».

* Sych O.M., Ph.D. in History, Associate Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Vice Prime Minister of Ukraine, Ivano-Frankivsk-Kyiv, Ukraine. sycho@ukr.net

Аннотация. Исследуется национальный вопрос в идеологических и программных документах националистических организаций и отдельных лидеров на освободительном этапе развития украинского национализма и на этапе государственного строительства независимой Украины. Раскрывается понятие «национализм» с учетом его содержания в трактовках известных теоретиков украинского национализма, представителей современной мировой политической мысли и с учетом программных документов ВО «Свобода».

Ключевые слова: национальный вопрос, национальная идентичность, титульная нация, национальные и этнические меньшинства, украинский национализм, Украинское государство, ОУН, ВО «Свобода».

Abstract. National question in the ideological and programme documents of nationalist organizations and some leading figures during the liberation stage of development of Ukrainian nationalism and under the nation-building phase of independent Ukraine is discussed. Article is aimed at clarifying notion «nationalism» according to its context in meaning of prominent theorists of Ukrainian nationalism, representatives of contemporary world political thought and with due regard to the programme documents of All-Ukrainian Union «Svoboda». It is pointed out that regarding national issue, the Ukrainian nationalist organizations and their senior officials adhered to the principle of adequacy. According to this principle attitude towards representatives of other nations in the history and modern Ukrainian state depends upon how others accepted and accept the purpose of Ukrainian nationalists to liberate Ukrainian nation from colonial enslavement and to build their own national state as well as to secure within this state their own national identity.

Keywords: national question, national identity, titular nation, national or ethnic minorities, Ukrainian nationalism, the Ukrainian state, OUN, All-Ukrainian Union «Svoboda».

Постановка проблеми. З часу проголошення Незалежності вже минають 23 роки, однак Україна ніяк не в змозі розпрощатися зі статусом держави перехідного типу. Вона прагне стати сучасною цивілізованою європейською країною, що передусім характеризується такою засадничою рисою, як демократична спрямованість. Водночас низка внутрішніх і зовнішніх факторів ускладнюють досягнення цього завдання. До внутрішніх автор відносить соціалізаційний, суспільно-психологічний, економічний, елітно-провідницький, структурно-владний і консолідаційний чинники, а до зовнішніх — взаємовиключні чинники російського та західного впливів [1].

Серед них внутрішній консолідаційний фактор посідає винятково важливе місце, бо зазвичай у кожному суспільстві перехідного типу відчувається брак спільних орієнтирів та єднальних чинників. Водночас Д. Раствоу національну єдність визначає як основну умову демократизації суспільства [2, с. 594].

Для України, на території якої поряд з автохтонною нацією українців проживає значна кількість етнічних меншин, питання створення прийнятної моделі міжнаціонального порозуміння є без перебільшення важливим завданням. Адже, з одного боку, кожна з них має право на збереження власної культурно-духовної ідентичності, а з іншого — не меншу потребу в цьому відчуває і корінна українська нація, що протягом багатьох століть не мала власної національної держави і весь цей час відчувала загрозу своїй ідентичності.

У сучасній українській політиці вагомо присутній фактор українського націоналізму, який своїм головним політичним завданням визначає захист інтересів української нації. У парламентських виборах 2012 р. націоналістична партія Всеукраїнське об'єднання «Свобода» отримала 10,44 % підтримки виборців у багатомандатному виборчому окрузі і, враховуючи депутатів, що перемогли в одномандатних округах, сформувала в українському парламенті четверту за чисельністю фракцію у складі 37 депутатів [3]. А тому в процесі формування етнонаціональної політики в Українській державі безсумнівне практичне значення має наукове вивчення українського націоналізму. Окремий інтерес у цьому контексті становить трактування національного питання в його теорії та практиці.

Відповідно, об'єктом дослідження цієї статті є український націоналізм, а предметом — національне питання в ідеологічно-програмових засадах організованих форм націоналістичного руху в історії та на сучасному етапі.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Незважаючи на актуальність вказаного предмета дослідження, ця тема ще не знайшла належного наукового висвітлення. Натомість часто характеристика історії та сучасної політики українського націоналізму подається крізь призму сформованих ще в советські часи псевдонаукових стереотипів і пропагандистських кліше. Навішуючи на український націоналізм ярлики «шовінізму», «фашизму», «нацизму», «антисемітизму» тощо, його опоненти автоматично формують перекохане трактування національного питання в ідеологічно-програмових засадах націоналістичних партій і організацій. До однієї з останніх праць такого характеру можна віднести книгу, автор якої М. Бердник [4].

Водночас ряд сучасних фундаментальних видань у галузі етнополітики, політичної історії і сучасних трансформаційних процесів дозволяє в загальному контексті характеристики «націоналістичного» вичленити більшою чи меншою мірою, й аспект національного питання [5—8]. Загальнотеоретичні підходи щодо місця та ролі українського націоналізму в сучасній українській етнопатриотичній політиці предметніше висвітлені у праці А. Колодій та колективній монографії під загальною редакцією В. С. Крисаченка [9—10]. Уявлення про національну політику організованих націоналістичних структур дають і сучасні праці з історії українського націоналізму [11—13].

Однак в українській історичній та політичній науці обмаль праць присвячено висвітленню безпосередньо теми національної політики в теорії і практиці українського націоналізму. А ті, що з'явилися останнім часом, більше пов'язані з аналізом т. зв. єврейського питання в політиці ОУН та УПА. Їх огляд подано у тематичній праці В. В'ятровича [14]. Кілька наукових публікацій із вказаної проблеми у своєму доробку має і автор статті [15—17]. Ґрунтовне висвітлення національного питання в історії та сучасній політичній діяльності українських націоналістичних структур — це тема об'ємного монографічного дослідження.

Мета цієї статті — провести на підставі аналізу ідеологічно-програмових документів націоналістичних організацій і діячів ХХ — поч. ХХІ ст. своєрідну осьову лінію, що давала б розуміння про світоглядне підґрунтя і спадкоємність по відношенню до національного питання націоналістичних структур в історії та сьогоденні.

Основні результати дослідження. Український націоналізм і на визвольному етапі свого історичного розвитку, і на сучасному державотворчому етапі в центр своїх ідеологічно-програмових засад ставив боротьбу за кращу долю української нації. На цих двох етапах вона, відповідно, вбачалася у визволенні української нації з-під колоніального поневолення та в побудові національної держави як найкращої форми її самозбереження і розвитку. Досягнення такої мети набрало форми національної ідеї для сповідників ідеології українського націоналізму і скристалізувалося на визвольному етапі у першому пункті Декалогу українських націоналістів «Здобудеш Українську державу, або згинеш у боротьбі за неї!» [18, с. 16], а на етапі державотворчому — у тезі «Наповнити Українську державу українським змістом» [19, с. 69].

На обох цих етапах національне питання як політика ставлення до інших націй ставилося і ставиться в залежність від відношення інших націй до такої ідеологічно-програмової мети. Відповідно, українські націоналісти до представників тих націй чи національних держав, які заперечували право Української нації мати власну національну державу, ставилися негативно, а хто був союзником на цьому шляху — адекватно розраховував на позитивне сприйняття.

Детальне обґрунтування цієї тези на визвольному етапі розвитку українського націоналізму виходить далеко за рамки наукової статті, оскільки мало б охопити аналіз творчого доробку першого творця його світоглядних основ М. Міхновського, фундатора системних наукових основ ідеології українського націоналі-

зму Д. Донцова, офіційних матеріалів Великих зборів і Конференцій Організації українських націоналістів (ОУН) від часу її заснування у 1929 р. і до часу проголошення Незалежності України у розрізі т. зв. крайового та еміграційного періодів існування, праць її провідників Є. Коновальця, С. Бандери, С. Ленкавського, Я. Стецька та ряду провідних ідеологів ОУН, офіційних періодичних видань ОУН цього етапу тощо. А тому автор обмежить такою кількістю аргументів, аби їх вистачило для пунктирного позначення згадуваної вище осьової лінії генезису національного питання в ідеології і практиці українського націоналізму.

Так, зокрема, М. Міхновський у своїх «Десяти заповідях українця», що були написані в 1903 р. для потреб Української народної партії (УНП), яку С. Ленкавський називав першою «чисто націоналістичною організацією» [20, с. 57], виголошував: «Всі люди твої брати! Але москалі, поляки, мадяри, жиди — вороги твого народу, допоки визискують його» [21, с. 131]. Ці слова й досьогодні є причиною для звинувачень автора у шовінізмі та ксенофобії. Насправді ж, неупереджений аналіз виявляє в них глибинну націозахисну філософію українського націоналізму ще при його світоглядних і організаційних витоках. Адже М. Міхновський априорі проголошує позитивне, «братське», ставлення до всіх націй, окрім тих, представники яких визискують його власну націю. І це цілком закономірно, адже ніхто й ніколи в світовій історії не ставився до ворога по братерському.

У дійсності ці слова, як слушно наголошує О. Удод, спрямовані не проти росіян, поляків, угорців чи євреїв, а проти русифікації, полонізації, мадяризації чи інших форм денационалізації українців. А що стосується євреїв, то «такі сентенції (*звинувачення українців в антисемітизмі — О. С.*) формують хибне уявлення про ставлення до єврейства як мірила національного характеру будь-якого суспільного руху. Не єврейська проблема була і є для українців визначальною» [21, с. 7—8].

Така реакція українців щодо посягань на їхню ідентичність і реакція представників тих народів, від кого українці її захищали, дістає своє пояснення у тезі, висловленій американським науковцем Е. Томпсон: «Захисний націоналізм є засобом від зазіхань ворожих Інших на їхню ідентичність, але його дуже часто тлумачать як ксенофобію або антисоціальну поведінку. Таке тлумачення саме по собі є виявом колоніальних нахилів...». При цьому на противагу націоналізму захисному Е. Томпсон виділяє націоналізм експансивний, який «спрямований радше назовні, ніж усередину, і тому менше усвідомлює власний шовінізм і свої колоніальні устремління» [22, с. 32—33]. Отож, у контексті цих слів Е. Томпсон вислів М. Міхновського слід кваліфікувати як прояв захисного націоналізму українців, спрямованого проти «колоніальних устремлень» перерахованих ним народів, а їхні звинувачення проти автора є нечим іншим як проявом їхнього шовінізму.

Як черговий аргумент для підтвердження висловленої тези автор пропонує піддати аналізу постанови установчого Конгресу українських націоналістів, що відбувся 28.01—02.02.1929 р. у Відні й на якому було створено ОУН. У них немає жодної негативної згадки про будь-яку націю. Натомість у розділі IV «Зовнішня політика» вказано: «Відкидаючи в засаді традиційні методи української політики орієнтуватися на якогось із історичних ворогів Української Нації, *українська зовнішня політика здійснюватиме свої завдання шляхом союзних ув'язань із тими народами, що вороже відносяться до займанців України (підкреслення наше — О. С.)*, як рівно ж шляхом належного використання міжнародних взаємовідносин для осягнення суб'єктивної ролі України в міжнародній політиці» [18, с. 12].

Такі ж красномовні аргументи подає і документ під назвою «Маніфест ОУН», що був прийнятий у грудні 1940 р. в умовах назрівання нацистсько-більшовицької війни. Його детальніший аналіз у розрізі національної політики ОУН (революційної), популярно званої як ОУН-бандерівська, подано в іншій статті автора [16]. А

в цьому місці слід наголосити, що національна політика ОУН була підпорядкована головному гаслові, яке стало наріжним у її діяльності протягом II світової війни — «Свобода народам! Свобода людині».

У «Маніфесті ОУН» так само, як і в постановах її установчого конгресу, жодним словом не згадується будь-яка із інших націй. Але проголошені принципи взаємовідносин стосувалися кожної із них рівною мірою — як суб'єктів національного державотворення, так і національних меншин у майбутній Українській державі. Незважаючи на становище кожної нації — панівне чи пригноблене — ОУН цим «Маніфестом» пропонувала кожній із них політику національної справедливості і шлях ліквідації багатонаціональних імперій та побудови в їх етнографічних межах національних держав [18, с. 21].

Своє логічне продовження така національна політика знайшла і в еміграційному періоді діяльності ОУН(р), а зокрема у формі очолюваного Я. Стецьком Антибільшовицького Блоку Народів (АБН). Аналіз його діяльності — це ще одна достатньо об'ємна тема. Однак у контексті цієї статті і для реалізації поставленого у ній завдання автор вважає за доцільне навести лише такі слова Я. Стецька, висловлені ним уже як Провідником ОУН(р) в інструкції особам, уповноваженим вести переговори з прихильними до української справи ізраїльськими колами: «Ми за Ізраїльську державу, якщо жиди за УССД (*Українську Самостійну Соборну державу* — О. С.)» [22].

З проголошенням Незалежності України визвольний етап розвитку українського націоналізму змінився етапом державного будівництва. Націоналістичні організації в Україні виникають трьома шляхами: 1) в Україну переносять свою діяльність традиційні ОУН бандерівського та мельниківського спрямування; 2) обидві традиційні ОУН ініціюють створення політичних партій і громадських організацій, що перебувають у сфері їхнього впливу; 3) незалежно від впливу ОУН в Україні виникають нові націоналістичні організації.

Обмежуючись рамками нашої статті, абстрагуємось від усього націоналістичного тла української політики та суспільно-громадського життя за більш ніж двадцять років Незалежності й оберемо як об'єкт аналізу для виконання поставленого завдання найавторитетнішу сьогодні політичну силу націоналістичного спрямування — Всеукраїнське об'єднання «Свобода». Воно виникло третім із поданих шляхів, не залежало у своїй політиці від традиційних ОУН бандерівського та мельниківського спрямування, але, тим не менше, його ідеологія та програма, так само як і їхня, підпорядковані приматові нації.

Ця партія є однією з найстаріших у сучасній Україні. Її витоки ще в 1991 р., коли було створено Соціал-національну партію України (СНПУ), яка в 2005 р. була перейменована у ВО «Свобода». Характерно, що як і в перших постановах ОУН, так і в першій Програмі СНПУ, що лаконічно складалася із 31 пункту, відсутні негативні згадки про будь-яку з інших націй. Водночас значиме місце в ній належить проблемі подолання постколоніального статусу України й остаточного відмежування її від Московської метрополії (пункти 6—11 Програми СНПУ) [24, с. 88—89].

Для характеристики основ національної політики українського націоналізму на етапі державного будівництва красномовно надається концепція британського політолога Р. Брюбейкера. Аналізуючи націоналізми «нової Європи», він виокремлює в нових національних державах тенденцію до розгортання боротьби «тріади націоналізмів»: націоналізму титульної нації новоутвореної держави з подвійним ворогом — внутрішнім націоналізмом національної меншини, що ще вчора перебувала в статусі панівної метропольної нації, та із зовнішнім націоналізмом вчорашньої метрополії. Боротьбу між «національними націоналізмами радянських

країн-спадкоємиць та вітчизняним націоналізмом Росії» Р. Брюбейкер визначає найважливішими і найнебезпечнішими зіткненнями такого роду [25, с. 154].

Ця концепція Р. Брюбейкера слугує добрим обґрунтуванням для тих засад національної політики, яких дотримувалися українські націоналісти як на визвольному етапі, так і на етапі державного будівництва — позитивне ставлення до союзників і негативне до опонентів. У її світлі закономірним видається і відповідне формулювання пункту 11 у Програмі СНПУ: «Боротьба із промосковськими настроями і московським впливом в Україні — одне з першочергових завдань СНПУ» [24, с. 89].

Головними офіційними документами ВО «Свобода» на сучасному етапі діяльності, які дають уявлення про його позицію що до національного питання, є Програма захисту українців і проект Національної Конституції. Обидві вони пронизані ідеями захисту національної ідентичності українців та справедливості у міжнаціональних відносинах. Так, зокрема, у преамбулі до Програми захисту українців ВО «Свобода» визначає своєю головною метою «побудову могутньої Української Держави на засадах соціальної та національної справедливості» [26].

Очевидно, що під національною справедливістю вбачається її подвійне розуміння — встановлення в Українській державі справедливості як щодо української титульної нації (тобто такої, що дала назву державі), так і щодо національних та етнічних меншин у ній, а зокрема їхнього місця і ролі у всіх сферах життєдіяльності держави. Зокрема, у розділі I Програми «Влада і суспільство. Докорінне очищення та справедливий лад» запропоновано: «Винести на всенародне обговорення проект Закону про пропорційне представництво в органах виконавчої влади українців та представників національних меншин», а в розділі V «Інформаційний простір, освіта і наука. Збереження ідентичності та розвиток культури»: «Регламентувати вживання української мови у ЗМІ відповідно до кількості українців — не менше, ніж 78 % їх площі та ефірного часу» [26].

Так підхід пропорційної участі представників титульної нації та національних і етнічних меншин у різних гілках влади та правоохоронних і силових структурах та при розподілі соціальних благ пропонує і вироблений партією проект Національної Конституції. Так, у її ст. 16 зафіксовано: «Процент українців та представників національних меншин, що навчаються в середніх спеціальних і вищих навчальних закладах, працюють в органах законодавчої, виконавчої та судової влади всіх рівнів, служать у Збройних Силах України та працюють у правоохоронних органах, в освітній і культурній сферах, охороні здоров'я, мають бізнес, є власниками виробництв, має відповідати національному складу населення України, який встановлюється Всеукраїнським переписом населення. Державні дотації, які надаються фізичним або юридичним особам, також слід розподіляти пропорційно національному складу населення України». Ця ж стаття наголошує, що «Громадяни України різних національностей є рівні в правах», а стаття 7 гарантує: «Громадяни України з числа національних меншин мають право на створення та функціонування культурних організацій, товариств, недільних шкіл з метою факультативного вивчення рідної мови» [27].

Можна, звичайно, піддавати дискусії ефективність такого інструменту забезпечення міжнаціональної справедливості, як забезпечення пропорційної участі у владі представників української титульної нації та інших національних і етнічних меншин. Однак той факт, що «пропозиція продиктована попитом», не підлягає сумніву. І якщо у парламентських виборах 2012 р. ВО «Свобода» отримала підтримку майже 11 % виборців України, то це свідчить, що такі програмні завдання партії як мінімум розкривають існуючу проблему диспропорцій у їх доступі до влади і в розподілі соціальних ресурсів, а отже, і проблему національної несправедливості. Звичайно, що шляхом навішування образливих ярликів на ВО «Свобо-

да» як ініціатора її висвітлення самої проблеми не вирішити. У свою чергу ця невирішеність загрожуватиме консервацією соціально-політичної нестабільності у державі.

Очевидно, що такі програмні вимоги сучасної української націоналістичної партії ВО «Свобода» неприйнятні для російської етнічної меншини в Україні, що виявляється, зокрема, і в діяльності Партії Регіонів і Комуністичної Партії України, які виступають у ролі виразників її інтересів. Така реакція цілком вписується в концепцію Р. Брюбейкера про боротьбу «тріади націоналізмів».

Але натомість ці вимоги можуть бути цілком прийнятними для інших етнічних меншин, які чисельно представлені в українському суспільстві й право на представництво яких самовільно і в дусі постімперського синдрому монополізують представники російської меншини: білорусів (275,8 тис.), молдаван (258, 6 тис.), болгар (204, 6 тис.), угорців (156,6 тис.), румунів (151 тис.), поляків (144,1 тис.), євреїв (103,6 тис.), вірмен (99, 9 тис.), греків (91,5 тис.), татар (73,3 тис.), ромів (47,6 тис.) та ін. А тим більше, такий підхід мав би імпонувати кримським татарам — єдиній чисельній і відносно автохтонній національній меншині (248,2 тис.), яка поза межами Української держави не має власного державного національного утворення [9, 128].

Висновки. Вибірковий аналіз ідеологічно-програмових документів українських націоналістичних організацій та їх провідних діячів на визвольному етапі та на етапі державного будівництва вказує, що в національному питанні ними дотримувався принцип адекватності. Відповідно до нього українські націоналісти різних формацій в історії та в сучасній українській політиці своє ставлення до представників інших націй вибудовували і вибудовують залежно від того, як ті ставилися і ставляться до програмової мети українських націоналістів визволити українську націю з-під колоніального поневолення, побудувати власну національну державу й зберегти в ній свою ідентичність.

Стаття розкриває перспективи подальших досліджень означеної в ній теми у розрізі кожного з етапів розвитку українського націоналізму, окремих націоналістичних формацій і провідних діячів, а особливо на сучасному етапі розвитку Української держави. Це дозволить ефективно вибудовувати в ній етнонаціональну політику та використовувати конструктивний потенціал українського націоналізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сич О. Модель національного авторитаризму на етапі посттоталітарної адаптації українського суспільства / О. М. Сич // Стосунки Сходу та Заходу України: суб'єкти, інтереси, цінності: Зб. наук. пр. / Наук. ред. І. Ф. Кононов. — Луганськ: Знання, 2007. — С. 405—413.
2. Демократія. Антологія / Упоряд. О. Проценко. — К.: Смолоскип, 2005. — XXVIII, 1108 с.
3. Відомості про підрахунок голосів виборців по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Центральної Виборчої Комісії України. Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2012/wp300?PT001F01=900>
4. Бердник М. Пешки в чужой игре. Страницы к истории украинского национализма / М. А. Бердник. — К.: АДЕФ-Украина, 2010. — 632 с.
5. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. Корецького; Редкол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. — К.: Генеза, Довіра, 1996. — 942 с.
6. Політичний терор і тероризм в Україні. XIX—XX ст. Історичні нариси / Д. В. Архирейський, О. Г. Бажан, Т. В. Бикова та ін.; відповід. ред. В. А. Смолій. — К.: Наук. думка, 2002. — 952 с.
7. Україна: політична історія. XX—початок XXI ст. / Редрада: В. М. Литвин (голова) та ін.; редкол.: В. А. Смолій, Ю. А. Левенець (співголови) та ін. — К.: Парламентське вид-во, 2007. — 1028 с.
8. Цивилизационные модели современности и их исторические корни / Ю. Н. Пахомов, С. Б. Крымский, Ю. В. Павленко и др.; под ред. Ю. Н. Пахомова. — К.: Наук. думка, 2002. — 632 с.

9. Колодій А. Національний вимір суспільного буття / А. Ф. Колодій. — Львів: Астролябія, 2008. — 368 с.
10. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи / Крисаченко В. С., Степико М. Т., Власюк О. С. та ін.; за ред. В. С. Крисаченка. — К.: НІСД, 2004. — 648 с.
11. Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Історичні нариси / НАН України. Ін-т історії України; редкол.: С. В. Кульчицький (відп. ред.) та ін. — К.: Наукова думка, 2005. — 495 с.
12. Русначенко А. М. Народ збурений: Нац.-визв. рух в Україні й нац. рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940-50-х роках / А. М. Русначенко. — К.: Унів. вид-во «Пульсари», 2002. — 519 с.
13. Киричук Ю. Український національний рух у 40—50-х роках ХХ століття: ідеологія та практика / Ю. Киричук — Львів: Добра справа, 2003. — 464 с.
14. В'ятрович В. Ставлення ОУН до євреїв: формування позиції на тлі катастрофи / В. В'ятрович. — Львів: Мс, 2006. — 144 с.
15. Сич О. «Абетковий парадокс націоналізму» Г. Моргентау і підстави його проявів в Україні // Ціннісно-смысловий вимір буття українського суспільства і перспективи українського націоналізму. Матеріали міжнародної наукової конференції (Івано-Франківськ, 17—18 листопада 2007 р.) / Наук ред. О. М. Сич. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2007. — С. 598—612.
16. Сич О. Степан Ленкавський та національна політика ОУН в 1940—1941 рр. // Історико-політичні проблеми сучасного світу. — Чернівці: Рута, 2007. — Т. 15—16. — С. 27—33.
17. Сич О. Проблема подолання постколоніального дискурсу у трактуванні історії національно-визвольної боротьби ОУН-УПА // Україна. Нація. Державність. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 20-річчю створення Народного Руху України (Івано-Франківськ, 29 жовтня 2009 р.). — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. — С. 80—93.
18. ОУН у світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955 р. Збірка документів. — Б. м.: Видання Закордонних Частин Організації Українських Націоналістів, 1955. — 368 с.
19. Одинадцятий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). Матеріали та постанови. — К.: Б.в., 2006. — 107 с.
20. Ленкавський С. Український націоналізм. Твори. / За ред. О. М. Сича. — Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. — Том 1. — 600 с.
22. Турченко Ф.Г. Микола Міхновський: життя і слово / Ф. Г. Турченко. — К.: Генеза, 2006. — 317 с.
22. Томпсон Е. Трубадури імперії: Російська культура і колоніалізм / Е. М. Томпсон; Пер. з англ. М. Корчинської. — К.: Ви-во Соломії Павличко Основи, 2008. — 368 с.
23. Стецько Я. Вказівки на розмову з представниками прихильних Україні ізраїльських кіл // Архівна збірка ОУН в Нью-Йорку. — 3 арк.
24. Програма Соціал-Національної Партії України // Основи націоналізму / Інститут політичної освіти ВО «Свобода». — Івано-Франківськ, 2008. — С. 88—91.
25. Брюейкер Р. Переобрамлений націоналізм. Статус нації та національне питання у новій Європі / Р. Брюейкер; Пер. з англ. О. Рябова. — Львів: Кальварія, 2006. — 280 с.
26. Програма захисту українців [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Всеукраїнського об'єднання «Свобода». Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/pro_partiyu/prohrama/
27. Національна Конституція (проект ВО «Свобода») [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Всеукраїнського об'єднання «Свобода». Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/pro_partiyu/prohrama/konstytutsiya/

REFERENCES

1. Sych, O. (2007). The Model of the national authoritarianism in the stage of post-totalitarian adaptation of Ukrainian society. In I. F. Kononov (Ed.), *Relations between West and East of Ukraine: subjects, interests, values*. Collection of research works (pp. 405—413). Luhansk: Znannia (in Ukr.).
2. Protsenko, O. (Ed.). (2005). *Democracy. Anthology*. Kyiv: Smoloskyp (in Ukr.).
3. Official Website of The Central Electoral Commission of Ukraine. *Data about vote counting on the nationwide multimandatory election district*. Retrieved from <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2012/wp300?PT001F01=900> (in Ukr.).

4. Berdnyk, M. (2010). *Pawns in the strangers' game. Pages to the history of Ukrainian nationalism*. Kyiv: ADEF- Ukraina (in Rus.).
5. Rymarenko, Yu. (Ed.). (1996). *Small encyclopedia of ethnic and state studying*. Kyiv: Geneza, Dovira (in Ukr.).
6. Smoliiy, V. (Ed.) (2002). *Political terror and terrorism in Ukraine. XIX — XX centuries. Historical Essays*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
7. Smoliiy, V. & Levenets, Yu. (Eds.). (2007). *Ukraine: Political history of the XX — beginning of the XXI century*. Kyiv: Edition of Parliament (in Ukr.).
8. Pakhomov, Yu. N. (Ed.). (2002). *Civilization models of modernity and their historical roots*. Kyiv: Naukova Dumka (in Rus.).
9. Kolodiy, A. (2008). *National dimension of the social existence*. Lviv: Astroliabiiia (in Ukr.).
10. Krysachenko, V. (Ed.). (2004). *Ukrainian political nation: Genesis, status, prospects*. Kyiv: NISS (in Ukr.).
11. Kulchitskyi, S. (Ed.). (2005). *Organization of Ukrainian Nationalists and Ukrainian Insurgent Army. Historical Essays*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
12. Rusnachenko, A. M. (2002). *Disturbed Nation. National Liberation Movement in Ukraine and National Opposing Movements in Belorussia, Lithuania, Latvia, Estonia in 1940—50th years*. Kyiv: University Publishing House «Pulsary» (in Ukr.).
13. Kirichuk, Y. (2003). *The Ukrainian national movement in 40—50 years of the XX century: the ideology and practice*. Lviv: Dobra sprava (in Ukr.).
14. Viatrovych, V. (2006). *The Relation of OUN to Jews: the formation of attitude on the background of catastrophe*. Lviv: «Ms» (in Ukr.).
15. Sych, O. (2010). Alphabetical Paradox of Nationalism of H. Morgenthau and foundations of its impact in Ukraine. In O. M. Sych (Ed.), *Valuable and notional dimension of existence of Ukrainian society and perspectives of Ukrainian nationalism* (pp. 598—612). Ivano-Frankivsk: Misto NV (in Ukr.).
16. Sych, O. (2007). Stepan Lenkavskyi and national policy of OUN in 1940—1941 years. *Istoriko-politychni problemy suchasnogo svitu (Historical and political issues of the modern world)*, 15—16, 27—33 (in Ukr.).
17. Sych, O. (2010). The problem of overcoming of postcolonial discourse in interpretation of the history of the national-liberation struggle of OUN-UPA. In O. M. Sych (Ed.), *Ukraine. Nation. Statehood* (pp. 80-93). Ivano-Frankivsk: Misto NV (in Ukr.).
18. OUN in Dimension of Resolutions of Great Meetings, Conferences and other documents on the struggle of 1929-1955 years. (1955). Edition of Foreign Departments of Organization of Ukrainian Nationalists (in Ukr.).
19. Eleventh Great Congress of Organization of Ukrainian Nationalists (OUN). (2006). Materials and resolution. Kyiv (in Ukr.).
20. Lenkavskyi, S. (2002). *Ukrainian nationalism. Works*. (Vol. 1). Ivano-Frankivsk: Lileja-NV (in Ukr.).
21. Turchenko, F. (2006). *Mykola Mikhnovskyy: life and word*. Kyiv: Genesa. (in Ukr.).
22. Thompson, E. (2008). *Troubadours of the Empire: Russian Culture and colonialism*. Kyiv: Solomiia Pavlychko Publishing House «Osnovy» (in Ukr.).
23. Stetsko, Ya. Instructions on conversation with representatives of adherent to Ukraine Izraeli circles. Retrieved from Archival Collection of OUN in New York. Sheet 3 (In Ukr.).
24. The programme of the Social-National Party of Ukraine. (2008). In *Foundations of nationalism* (pp.88—91). Ivano-Frankivsk: Institute of Political Education of All-Ukrainian Union «Svoboda» (in Ukr.).
25. Brubaker R. (2006). *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*. Lviv: Kalvariia (in Ukr.).
26. Official web site of All-Ukrainian Union «Svoboda». *The Programme of Support of Ukrainians*. Retrieved from http://www.svoboda.org.ua/pro_partiyu/prohrama/ (in Ukr.).
27. Official web site of All-Ukrainian Union «Svoboda». *National Constitution* (project of All-Ukrainian Union «Svoboda») Retrieved from http://www.svoboda.org.ua/pro_partiyu-prohrama/konstytutsiya/ (in Ukr.).